

УДК 37.091.313

THE USE OF INTERACTIVE LEARNING METHODS FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCES OF STUDENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF CIVIC AND HISTORICAL EDUCATION
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В МЕЖАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Oleksenko S.V./Олексенко С. В.

ORCID: 0000-0001-7527-1778

*Institute of in-Service Training, Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Tychyun, 22-a,
Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка,
Київ, Тичини, 22-а, 02152*

Анотація. В роботі розглядається проблема методичного забезпечення вчителя при переході середньої ланки школи (базової середньої освіти) до навчання відповідно до концепції Нової української школи. Відзначається необхідність збагачення досвіду використання вчителями інтерактивних методів навчання, розширення спектру методів та технік для розвитку соціальних компетентностей учнів та розглядаються завдання підвищення кваліфікації педагогів для забезпечення цих потреб. В межах громадянської та історичної освітньої галузі виділено уміння, ставлення та очікувані результати формування соціальних компетентностей та визначено методи інтерактивного навчання для їх розвитку.

Ключові слова: методи інтерактивного навчання, соціальні компетентності учнів, громадянська та історична освітня галузь, підвищення кваліфікації педагогів

Вступ

Реформа системи освіти підходить до свого наступного етапу - переходу середньої ланки школи (базової середньої освіти) до навчання відповідно до концепції Нової української школи.

В Законі України «Про освіту»[2] зазначено, що метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Тому освіта за новими стандартами передбачає компетентнісний підхід до навчання.

Визначаються вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня.

Соціальні компетентності є обов'язковими і розглядаються в поєднанні з громадянськими компетентностями. В Постанові Кабінету міністрів України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти»[5,с.4] визначено їх зміст: виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації;

дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності.

Основою формування соціальних компетентностей, як і інших ключових компетентностей, є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях[5, с.5].

З огляду на вище зазначене, виникає проблема методичного забезпечення вчителя, потреба в підборі методів та прийомів для формування соціальних компетентностей учнів. І, оскільки, концепція Нової української школи перевагу надає інтерактивним методам навчання, тому є потреба в дослідженні питання застосування методів інтерактивного навчання для формування соціальних компетентностей учнів.

Поряд з цим, постає завдання забезпечення педагогів необхідними знаннями та уміннями з цього питання системою підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

1. Проблема використання методів інтерактивного навчання в сучасних дослідженнях

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що вивчення методів інтерактивного навчання та використання їх в освітньому процесі є активно досліджуваною проблемою.

Так, дослідження Національного тренінгового центру США довели більшу ефективність інтерактивного навчання порівняно з пасивним навчанням, збільшення відсотку засвоєння матеріалу при використанні інтерактивних методів навчання. На основі цих досліджень створено досить відому на сьогодні схему «Піраміда навчання».

Основи технології кооперативного навчання викладені в роботах Р.Славіна, Р.Джонсона та Д.Джонсон, Е.Аронсона. Організації навчання в малих групах присвячені роботи Е.Холубек, С.Ренегар, М.Вейднер.

Проблеми інтерактивного навчання досліджувалися такими науковцями, як-от: О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. Зокрема, вони виділили такі компоненти співробітництва (кооперації), як позитивна взаємозалежність; особистісна взаємодія, що стимулює діяльність; індивідуальна і групова підзвітність; навички міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах; обробка даних про роботу групи [4, с.22]. А також, розподілили інтерактивні технології навчання за такими групами: технології кооперативного навчання, колективно-групового, ситуативного моделювання та технології опрацювання дискусійних питань[4, с.27].

Проблемі інтерактивного навчання з допомогою онлайн інструментів присвячені роботи М.Гладун, М.Сабліної.

Серед принципів інтерактивного навчання виділяють: принцип активності;

принцип експерименту; принцип рівності поглядів; принцип зворотнього зв'язку; принцип довіри.

В дослідженнях зазначається, що при використанні інтерактивних методів забезпечується рівноправність, суб'єктність всіх учасників процесу навчання. І це сприяє розвитку взаємодії на засадах партнерства, конструктивній співпраці, відповідальності, толерантності. Що є особливо значимим для розвитку соціальних компетентностей учнів.

Переважно, проблема використання методів інтерактивного навчання для формування соціальних компетентностей розглядається в межах соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі. Використання ж методів інтерактивного навчання для формування соціальних компетентностей в межах громадянської та історичної освітньої галузі недостатньо досліджене.

2. Методи інтерактивного навчання для розвитку соціальних компетентностей в межах громадянської та історичної освітньої галузі.

Мета статті: проаналізувати методичне забезпечення вчителя для розвитку соціальних компетентностей учнів в межах громадянської та історичної освітньої галузі з врахуванням вимог Нової української школи. Визначити завдання роботи з педагогами в процесі підвищення кваліфікації щодо використання інтерактивних методів навчання.

Передбачається, що основною формою навчання, відповідно до концепції Нової української школи, є інтерактивний урок. Тому є необхідність збагачення досвіду використання вчителями саме інтерактивних методів навчання, розширенні спектру методів та технік інтерактивного навчання.

В Державному стандарті базової середньої освіти визначено компетентнісний потенціал та вимоги до результатів навчання учнів за освітніми галузями. Зокрема, в межах громадянської та історичної освітньої галузі для формування соціальних компетентностей виділяється перелік умінь та ставлень [5, с.368-369].

Серед вимог до обов'язкових результатів навчання учнів з громадянської та історичної освітньої галузі можна виділити ті, що стосуються соціальних компетентностей і передбачають, що учень [5, с. 11-12]:

- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Орієнтуючись на формування цих умінь та досягнення вказаних результатів, можна виділити методи та техніки інтерактивного навчання, які будуть найбільш ефективними.

Існує велике різноманіття інтерактивних методів [1,3,6,7], але мотивацією для їх вибору, в першу чергу, має бути мета, завдання уроку, очікувані

результати діяльності учнів. Потрібно оцінювати, які методи найкраще допоможуть в реалізації тих чи інших завдань.

Так, для розвитку комунікативних умінь, формування навичок конструктивного спілкування можна обрати такі методи: «Карусель спілкування», «Діалог», «Інтерв'ю», «А що, якщо...», вправи на моделювання ситуацій спілкування, рольові ігри, інсценізації.

Для розвитку вміння формулювати та обстоювати в дискусії власні погляди та переконання доцільно використати: «Диспут», «Оксфордські дебати», «Континуум», «Мікрофон», «Точки зору», «Зміни позицію».

Формування ідентичності учнів як членів різних спільнот, громадян України можна здійснювати такими методами: «Ментальні карти», «Колаж», «Жива бібліотека», «Картки модерації», «Мозковий штурм», «Коло цінностей», «Мозаїка», «Приклади з життя», рольові ігри, проекти-дослідження, тощо.

У знаходженні історичних прикладів залагодження суперечностей і конфліктів допоможуть такі методи: «Аналіз ситуацій», «Броунівський рух», «Джиг-со» або «Ажурна пилка», «Коло ідей», «Детективи», «Картки для модерації».

Навички роботи в групі можна відпрацьовувати в процесі використання методів, які передбачають групову форму організації. Наприклад, «Вулик», «Ікси та ігреки», «Детективи». А також, з допомогою вправ на командотворення («Башта», «Ми одна команда», «Коллективний колаж»), методів ситуативного моделювання.

Для розвитку вміння досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю з іншими особами з відмінними ідеями та цінностями можна використати: «Коло цінностей», «Коло порозуміння», «Ікси та ігреки», «Приклади з життя», «Аналіз ситуацій», вправи на тренування навичок ненасильницького спілкування, методи ситуативного моделювання.

Для визначення напрямків роботи, в межах підвищення кваліфікації, щодо забезпечення педагогів необхідними знаннями та вміннями з питання використання інтерактивних методів навчання для розвитку соціальних компетенцій було проведено опитування серед педагогів, учасників тренінгів соціальних навичок (56 чол.).

Було отримано такі результати:

Чи використовували ви раніше в своїй роботі інтерактивні методи навчання – 96% (постійно – 27%; часто – 38%; іноді – 26%; дуже рідко – 5%).

Які методи використовували:

З-поміж фронтальних методів більшістю учасників було вказано такі методи: «Мозковий штурм», «Аналіз ситуацій», «Мозаїка», «Мікрофон», «Килимок ідей», «Коло цінностей».

Серед групових методів було зазначено такі: створення плакату чи спільного творчого продукту, робота над проектом, «Дерево рішень», «Синтез думок», «Карусель», «Діалог», «Капелюхи».

Що заважає активніше використовувати такі методи навчання (учасниками було вказано такі варіанти): недостатнє знання методів; не знання методики проведення окремих методів; невпевненість в досягненні результату;

невпевненість в своїх навичках; непевненість у відповідності методу навчальним завданням.

На основі цих результатів, можна визначити завдання для роботи з педагогами в процесі підвищення кваліфікації щодо використання інтерактивних методів навчання. Зокрема, розширення бази методів інтерактивного навчання; ознайомлення з методикою їх проведення; вдосконалення навичок інтерактивної роботи; підвищення обізнаності педагогів щодо методів, які є ефективними для реалізації завдань по формуванню соціальних компетентностей.

Висновки

Використання методів інтерактивного навчання для формування соціальних компетентностей, по-більшості, розглядається в межах соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі. Їх використання для формування соціальних компетентностей в межах громадянської та історичної освітньої галузі досліджене недостатньо.

Аналіз методичного забезпечення вчителя для розвитку соціальних компетентностей учнів в межах громадянської та історичної освітньої галузі з використанням інтерактивних методів показав, що є достатня база інтерактивних методів (як фронтальних, так і групових), які є ефективними і дозволяють сформуванню необхідних соціальних компетенцій в межах громадянської та історичної освітньої галузі, передбачені державними стандартами повної загальної середньої освіти.

Вибір інтерактивного методу роботи має обґрунтовуватися метою, завданнями уроку, очікуваними результатами діяльності учнів, функціональною спрямованістю самого метода: на відпрацювання навичок; уточнення знань; усвідомлення почуттів та ставлення; знаходження оптимального рішення; напрацювання ідей; моделювання поведінкових стратегій.

Робота з педагогами в процесі підвищення кваліфікації щодо використання інтерактивних методів навчання має включати такі завдання, як розширення бази методів інтерактивного навчання; ознайомлення з методикою їх проведення; вдосконалення навичок інтерактивної роботи; підвищення обізнаності педагогів щодо методів, які є ефективними для реалізації завдань по формуванню соціальних компетентностей.

Література:

1. Воронцова Т. В. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа) / Т. В. Воронцова - К.: Алатон, 2017. Режим доступу: <https://nuschool.com.ua/lessons/health/together/index.html>
2. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Інтерактивні методи навчання: Навч. Посібник./За заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. – Щецін: В-во WSAP, 2005. – 170с.
4. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук.-

метод. посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.

5. Постанова Кабінету міністрів України від 30.09.2020р.№ 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

6. Технології використання різних методів інтерактивного навчання / М. Скрипник // Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка “Шкільного світу”).

7. Томс Урдзе Посібник для фахівців з освіти дорослих / Томс Урдзе. – Київ, ТОВ «Золоті ворота», - 84 с.

References.

1. Voroncova T. V. Vchimosya zhati razom. Posibnik dlya vchitelya z rozvitku socialnih navichok u kursi «Osnovi zdorov'ya» (osnovna i starsha shkola) / T. V. Voroncova - K.: Alaton, 2017. <https://nuschool.com.ua/lessons/health/together/index.html>

2. Zakon Ukrayini «Pro osvitu» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

3. Interaktivni metodi navchannya: Navch. Posibnik./Za zag. red. P.Shevchuka i P.Fenriha. – Shecin: V-vo WSAP, 2005. – 170s.

4. Pometun O. Suchasnij urok: interaktivni tehnologiyi navchannya: nauk.-metod. posibnik / O. Pometun, L. Pirozhenko. – K.: A.S.K., 2004. – 192 s.

5. Postanova Kabinetu ministriv Ukrayini vid 30.09.2020r.№ 898 «Pro deyaki pitannya derzhavnih standartiv povnoyi zagalnoyi serednoyi osviti» <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

6. Tehnologiyi vikoristannya riznih metodiv interaktivnogo navchannya / M. Skripnik // Iгри dорoslih. Interaktivni metodi navchannya. – K.: Red. zagalnoped. gaz., 2005. – 128 s. – (B-ka “Shkilnogo svitu”).

7. Toms Urdze Posibnik dlya fahivciv z osviti dорoslih / Toms Urdze. – Kiyiv, TOV «Zoloti vorota», - 84 s.

Abstract. *The paper examines the problem of methodical support for the teacher during the transition from the secondary level of school (basic secondary education) to learning according to the concept of the New Ukrainian School. The necessity of enriching the experience of using interactive teaching methods by teachers, expanding the range of methods and techniques for the development of social competences of students is noted, and the task of improving the qualifications of teachers to meet these needs is considered. Within the civic and historical educational field, the skills, attitudes and expected results of the formation of social competences are highlighted, and methods of interactive learning for their development are determined.*

Key words: *methods of interactive learning, social competences of students, civic and historical education sector, professional development of teachers*

Стаття надіслана: 25.09.2022 р.

Олексенко С.В.